Draaiboek
Teamtraining
Jaar 1 - bijeenkomst 2

Versie
november 2014

Ten geleide:

In de afgelopen jaren zijn er meerdere versies van het draaiboek van het eerste invoeringsjaar gemaakt. In samenspraak met het landelijk netwerk van licentiehouders is nagegaan welke onderdelen van de agenda's als effectief en inspirerend worden ervaren bij de invoering.

Dit vernieuwde draaiboek bevat vijf bijeenkomsten voor het eerste invoeringsjaar. We gaan er vanuit dat iedere adviseur met deze draaiboeken als basis in overleg met de stuurgroep een agenda op maat maakt voor de desbetreffende school.
Dit draaiboek is een voorbeeld, en is bedoeld als een houvast, een kapstok, en niet als een recept! Iedere school volgt een eigen ontwikkelingstraject in een eigen tempo. Onderdelen van trainingsbijeenkomsten kunnen opgeschoven worden naar volgende bijeenkomsten of juist naar voren gehaald.
In dit draaiboek zitten per bijeenkomst in principe veel onderdelen. De bedoeling is dat je je eigen bijeenkomst kan samenstellen. Er zijn per onderdeel ook geen tijdsaanduidingen gegeven. Bewust, aangezien de ervaring leert dat de invulling van elk onderdeel per school behoorlijk kan verschillen (afhankelijk van de grootte van het team, de cultuur in het team t.a.v. uitwisseling e.d.). Soms komen er belangrijke gesprekken op tijdens de bijeenkomst, waar tijd voor in geruimd moet worden.

In ieder draaiboek zijn in een apart tekstvak onderdelen opgenomen die afhankelijk van de schoolcontext ingezet kunnen worden in een bijeenkomst, 'optioneel' genoemd.

Dit draaiboek blijft een ontwikkelproject. Met oog voor de veranderende context die de samenleving en het onderwijs biedt, willen we blijvend inspelen op nieuwe ontwikkelingen.
Om die reden roepen we alle Vreedzame School-adviseurs op om nieuwe effectief gebleken activiteiten met elkaar te delen om er voor te zorgen dat dit draaiboek up to date blijft en bij blijft dragen aan een zinvol en inspirerend invoeringstraject.

We wensen alle Vreedzame School adviseurs veel succes bij het ontwerpen van op maat gemaakte agenda's voor nieuwe Vreedzame Scholen!

Namens de kerngroep Vreedzame School

Leo Pauw en Fernanda de Hoop

Teambijeenkomst 2

Vooraf
- Agenda op het bord zetten
- Afsprakenposter mee laten nemen (of de lokalen bezoeken)
- Kaarten met dierafbeeldingen neerleggen op een tafel of op de grond

Welkom
De trainer (en stuurgroepleden) verwelkomt de teamleden persoonlijk. Het team zit in een kring.

Binnenkomer: Diermetaforen
- Kaarten liggen op de grond of op tafels.
- Hoe ga je meestal met een conflict om? Dat is moeilijk, want vaak situatiegebonden. Toch heeft ieder wel een eerste voorkeursneiging. Kies het dier uit dat daar het best bij past.
- Ga weer zitten. Gooi de wereldbal naar iemand toe, die vertelt welk dier hij of zij heeft gekozen en waarom. Trainer kan hier en daar doorvragen, én kan soms aan teamleden vragen of dat beeld wordt herkend, of juist niet.
- Deze gooit de bal weer naar een volgende. Wijs er op dat je mag passen, dan gooi je de bal meteen door. Na een voldoende aantal beurten zeggen: nog één. Is iemand die 'm graag wil?
- Als het team klein is, kun je ervoor kiezen om iedereen aan het woord te laten komen. Het is een leuke werkvorm om met elkaar over dit onderwerp en over elkaar in gesprek te komen.
- Als het team heel groot is, kun je ervoor kiezen om het team in viertallen elkaar te laten vertellen wat gekozen is en waarom. Of een aantal beurten, zoals boven omschreven
- Iedere leerkracht bewaart zijn kaart om straks na te kunnen gaan of de voorkeursstijl die uit de vragenlijst ontstaat past bij het dier dat gekozen is.

Agenda
Neem de agenda en doel van de bijeenkomst door en vraag akkoord.

Ervaringen met de lessen
- Dit onderdeel is voorbesproken in de stuurgroep zodat de trainer enige voorkennis heeft en daardoor wat gerichter kan vragen.
- Uiteen in bouwgroepen (stuurgroep en NOP zijn verdeeld).
- Ervaringen bespreken (aan de hand werkpapier; zie Materiaal)
- Leiding door lid stuurgroep (uit die bouw)
- Geef denktijd (steekwoorden opschrijven op werkpapier).
- Per persoon 3 minuten spreektijd (afhankelijk van de grootte van de groep)
- Iedere groepsleerkracht laat de Afsprakenposter van zijn/haar groep zien en licht deze toe.
- Daarna 2 minuten om reacties te geven
- Stuurgroeplid bewaakt de tijd en bundelt de reacties die voor team of stuurgroep van belang zijn. Alleen de punten die belangrijk zijn om op schoolniveau te bespreken worden teruggekoppeld in de grote groep.

OPTIONEEL

Een rondje door de lokalen om te kijken naar de posters/lijsten met de omgangsafspraken van de verschillende klassen.

Afspraken na blok 1

- Laat de deelnemers **Afspraken na blok 1** voor zich nemen (Materiaal).
- Geef leestijd.
- Vertel: 'We gaan TweePraat doen, een van de coöperatieve werkvormen uit De Vreedzame School. Lijkt op TafelRondje per Tweetal uit blok 1, is zonder materiaal. Na afloop geven we de antwoorden in de grote groep'.
- Maak tweetallen: bijvoorbeeld door deelnemers een hand te laten geven aan een collega die het dichtste bij zit. Bij een oneven aantal mag een collega die over is aansluiten bij een tweetal.
- Demonstreer met een deelnemer de bedoeling van TweePraat: om en om iets noemen dat met eten te maken heeft.
- Stel nu de vraag: welke afspraken van blok 1 zijn volgens jou van belang voor jullie school? Geef denktijd (halve minuut).
- Geef aan dat de collega met de donkerste haren van het tweetal mag beginnen.
- Laat ongeveer 3 minuten brainstormen.
- Vraag tot slot van ieder tweetal de collega met de lichtste haren te gaan staan. Om de beurt noemen ze een antwoord wat genoemd is en gaan zitten. Stimuleer zoveel mogelijk nieuwe dingen te noemen
- Schrijf de antwoorden op (stuurgroeplid).
- Bedank de collega's voor hun inbreng.

TweePraat
In tweetallen geven de leerlingen om de beurt een antwoord op een vraag

1. De leerkracht stelt een open vraag waarop meerdere korte antwoorden mogelijk zijn. De leerkracht geeft aan wat na afloop teruggevraagd gaat worden.
2. De leraar geeft kort denktijd.
3. De leraar geeft aan wie mag beginnen.
4. De leerlingen geven om de beurt antwoord.
5. De leerkracht vraagt na afloop een aantal leerlingen een voorbeeld te noemen.

Hanteer de volgende manier om de coöperatieve werkvorm na te bespreken:

1. Herhaal de naam van de werkvorm en de meerwaarde (een goede brainstormer, ieder actief in korte tijd).
2. Zit vanaf blok 2 in De Vreedzame School.
3. De stappen bespreken, staan ook in de map.
4. Toepassingen: gaat om 'om de beurt iets noemen', heel veel toepassingsmogelijkheden: allerlei onderwerpen.
5. Tips: begin met eenvoudige opdrachten, let op de beurtwisseling, bij jonge kinderen kan bijvoorbeeld een wc-rol prima dienst doen als microfoon: om de beurt iets zeggen.
6. Tip voor de plenaire terugkoppeling: van ieder tweetal staat iemand op, noemt één ding en gaat zitten. Heel overzichtelijk wie aan de beurt is, kinderen kunnen het na een tijdje prima zelf. Bij jonge kinderen: kan ook in de kleine kring, of met 1 tweetal.

Conflicthanteringstijlen

We gaan onze eigen manier van omgaan met een conflict verkennen. Al een beetje gedaan bij de binnenkomer. Nu wat dieper op in.

OPTIONEEL

De vragenlijst van Nelissen (zie Materiaal) wordt ingevuld en gescoord. Nadeel: duurt lang, zeker bij een grote groep. Zou ook voorafgaande aan de bijeenkomst kunnen worden ingevuld.

- Invullen Spreekwoordenlijst (zie Materiaal).
- Vervolgens het Schema conflictstijlen bespreken (het dier dat gekozen is bij de binnenkomer eventueel in het schema plaatsen). Deel het schema conflictstijlen uit. Laat de assen Eigen belang en Belang van de ander zien en vertel ongeveer het volgende:
    - *Wedijveren (win-verlies) is op eigen belang en niet op het belang van de ander gericht. Een individu jaagt zijn eigen belangen na ten koste van die ander. Deze stijl is georiënteerd op macht, waarbij men welke macht dan ook gebruikt die leidt tot winnen: vermogen tot argumenteren, gebruikmaken van rang, financiële sancties. Forceren kan betekenen 'opkomen voor je rechten', een standpunt verdedigen waarvan je gelooft dat het juist is, of eenvoudigweg proberen te winnen.*
    - *Aanpassen (verlies-win) is niet op eigen het belang, maar op belang van de ander gericht, het tegengestelde van forceren. Een individu dat zich aanpast, verwaarloost zijn eigen belangen om die van een ander te bevredigen; er zit een element van zelfopoffering in. Aanpassen kan de vorm aannemen van onzelfzuchtige edelmoedigheid of liefdadigheid, iemand anders zijn opdracht gehoorzamen, ook als men dat liever niet zou doen of toegeven aan een gezichtspunt van een ander.*
    - *Ontlopen (verlies-verlies) Het individu streeft noch zijn eigen belangen noch die van de ander na. Hij gaat het conflict niet aan. Vermijden kan de vorm aannemen van diplomatiek ontlopen van een onderwerp, het onderwerp uitstellen tot een beter moment, of eenvoudigweg zich onttrekken aan een bedreigende situatie.*
    - *Assertieve opstelling, (win–win), is zowel op eigenbelang als op het belang van de ander gericht; het is het tegengestelde van vermijden. Een assertieve conflicthantering houdt een poging in samen met de ander te werken aan het vinden van een oplossing die de belangen van beide personen volledig bevredigt. Dit betekent een onderwerp uitdiepen om de onderliggende belangen van de twee individuen te identificeren en een alternatief te vinden dat aan beide reeksen belangen tegemoet komt.*
    - *Compromis zoeken is van alles een beetje: matig gericht op eigen belang en matig gericht op belang van de ander. Het doel is een geschikte, wederzijdse acceptabele oplossing te vinden die beide partijen gedeeltelijk bevredigt. Het houdt het midden tussen forceren en aanpassen. Compromis zoeken betekent het verschil samen delen, concessies uitwisselen of een middenpositie innemen. Het is oplossingsgericht.*
- Vertel zoiets als: Een conflict ontstaat wanneer er tegengestelde belangen, wensen, verwachtingen of doelstellingen zijn tussen personen of groepen. Wie aan conflicten denkt, denkt daar meestal negatief over. Veel mensen houden niet van conflicten, of zijn er huiverig voor. Dat hoeft niet. Op zich is een conflict **neutraal, niet positief en niet negatief**: er is gewoon een verschil van mening of van belangen. Conflicten horen bij mensen. Er kunnen ook positieve kanten aan zitten. Als conflicten worden opgelost, levert dat zelfs vaak iets op. Soms biedt een conflict de kans om een dieper liggend probleem op te sporen en op te lossen. Soms krijg je door een conflict de gelegenheid om kennis te nemen van een ander gezichtspunt, of ontstaat er meer waardering voor elkaar omdat je er samen goed uit bent gekomen.
- Voor een goed functioneren van een gemeenschap, of het nu onze samenleving, de school of de klas is, is het van belang dat mensen hun conflicten kunnen oplossen op een constructieve, vreedzame manier. Wat

er in een samenleving gebeurt wanneer mensen en groepen hun conflicten op een destructieve, gewelddadige manier proberen op te lossen, kunnen we dagelijks in de krant lezen. Wij willen kinderen met dit programma al op jonge leeftijd leren om conflicten op te lossen zonder gebruik van geweld. Dat is goed voor de samenleving, maar ook goed voor het sociale klimaat in klas en school.

- Leg indien mogelijk de koppeling naar team: hoe gaan jullie zelf met conflicten om? Vraag naar voorbeelden uit het team.

Conflicthantering in De Vreedzame School

OPTIONEEL

- Laat een stukje beeldmateriaal zien: bijvoorbeeld het stukje van de oplostafel (De Vreedzame School uit Hoorn, opgenomen in 2010, twee leerlingen uit groep 3 aan de oplostafel ('toeteren in het oor') of een stukje over mediatie).
- Geef de deelnemers de gelegenheid uit te wisselen over wat ze gezien en gehoord hebben (een paar minuten in tweetallen en tot slot een paar reacties plenair).

- Reik de blokoverzichten van de lessen van blok 2 uit (geef aan dat er bijlagelessen zijn vanaf groep 5!).
- Vertel wat de kern is van blok 2:
  - leerlingen leren om zelf, samen, zonder inmenging van een volwassene, een conflict op te lossen
  - onderscheid ruzie/conflict
  - de verschillende manieren van reageren (de drie petten)
  - afkoelen
  - win-win, win-verlies etc.
- Kinderen hanteren veelal twee manieren van omgaan met conflicten: vechten ('je moet terugslaan') of vluchten ('negeer hem maar'). In dit programma leren kinderen (en leerkrachten) hun repertoire uitbreiden: een conflict zo oplossen dat er een voor beide partijen bevredigende oplossing uitkomt. Conflicten oplossen op een positieve manier vraagt kennis, houding en vaardigheden. Hoe eerder kinderen die kennis, houding en vaardigheden leren, hoe beter.
- In de lessen van De Vreedzame School hanteren we voor de kinderen de indeling: hard, zacht en samen.
- We koppelen deze driedeling aan drie gekleurde petjes: de rode pet staat voor hard reageren, de blauwe pet voor zacht reageren, en de gele pet voor stevig maar samen zoeken naar een win-win-oplossing.
- Reik de stappenplannen Los het Op, Praat het Uit! uit.
- Noem de mogelijkheid om ouders uit te nodigen bij de laatste les.

Wat betekent blok 2 voor mijn/ons leerkrachtgedrag?

Hoe reageer je als leerkracht op een conflict tussen twee kinderen (negeren/ veroordelen/ arbitreren/ mediatie)? In blok 2 leren kinderen zelf conflicten oplossen, zonder hulp van de leerkracht. Dat dient natuurlijk ondersteund te worden. Na blok 2 is het van belang dat de leerkracht niet langer conflicten oplost voor de leerlingen, maar met de leerlingen: de leerkracht zal de eerste **mediatie-vaardigheden** moeten toepassen op de conflicten waarmee de kinderen bij hem of haar komen.

Als bijlage bij les 12 is om die reden een stappenplan voor mediatie opgenomen (vooralsnog dus bedoeld voor de leerkracht). Uiteraard speelt dit niet meer als de school al een tijd werkt met mediatie. We komen hier later

op terug (in bijeenkomst 5), en gaan dan ook oefenen met mediatie, maar het is goed om het team hier alvast op te oriënteren.
Het is zinvol om in deze bijeenkomst al direct met de leerkrachten een eerste meditatieoefening (vaak uit bijeenkomst 5) te doen.

OPTIONEEL

Suggesties voor toepassing
Laat de groep alle suggesties voor toepassing van blok 2 (na elke les) bekijken en per bouw een afspraak maken over welke van die suggesties daadwerkelijk uitgevoerd gaat worden. De leden van de werkgroep noteren de afspraken, en die kunnen in het activiteitenoverzicht opgenomen worden.

Klassenbezoeken
Na blok 2 starten in principe de klassenbezoeken. Dit is in de stuurgroep besproken. Veelal doen zowel de externe begeleider als de interne begeleiders/leden van de stuurgroep klassenbezoeken. Wellicht is er al een rooster gemaakt, dat kan worden uitgedeeld.

- Het is goed om het doel van de klassenbezoeken helder te maken: kijken hoe de lessen Vreedzame School aanslaan bij de leerlingen, stimuleren en het geven van tips indien nodig/gewenst. Geen beoordeling van het 'vreedzame klimaat'.

Schets de procedure:

- Eventueel: de leerkracht formuleert van tevoren een specifieke vraag. Waar wil hij of zij feedback over?
- Na het klassenbezoek wordt altijd een nagesprek gehouden. Als er video is gebruikt dan wordt een afspraak voor het gezamenlijk bekijken van de video gemaakt. Wanneer de leerkracht dit wil kan hij of zij de video eerst thuis zelf bekijken.
- De trainer bekijkt de video ook en selecteert daar een aantal stukken uit die hij of zij met de leerkracht wil bespreken. Vaardigheid in de procesmatige kant van VIB kan hier goed van pas komen.
- Video wordt alleen voor het leerproces van de leerkracht zelf gebruikt. Na gebruik wordt de band gewist. Voor ieder ander gebruik wordt toestemming van de leerkracht gevraagd.
- De externe begeleider maakt in ieder geval een kort verslag van zijn of haar bevindingen.
- In de volgende stuurgroepbijeenkomst worden alle ervaringen met de klassenbezoeken uitgewisseld, en in de volgende teambijeenkomst geven we een indruk van die ervaringen. Als er video-beelden gebruikt mogen worden van een eigen collega is dat natuurlijk extra interessant.

Praktische punten

- Klassenbezoeken afspreken
- Afspraken vastleggen (suggesties voor een positief klimaat; afspraken na blok 1; eventueel suggesties voor toepassing).

Evaluatie
Indien nodig een korte evaluatie. Maar als alles goed loopt, kun je het ook weglaten. Roept soms alleen maar irritatie op.

Afsluiter

Doe een korte afsluiter. Bijvoorbeeld: het *opstekerrondje*.

Laat de bal rondgaan, terwijl u als trainer zich omdraait en af en toe STOP roept. De groep bedenkt enkele opstekers voor degene die de bal op dat moment in zijn of haar handen heeft.

In het kader van blok 1 is het goed om ook de leerkrachten te laten ervaren hoe lastig het is om opstekers te ontvangen.

Mogelijke alternatieven of suggesties bij bijeenkomst 2

Lessen van blok 2 voorbereiden

Om ons voor te bereiden op het eerste blok gaan we nu even een paar stukjes uit blok 2 zelf doen. Laat een aantal lessen van Blok 2 voorbereiden in groepen.

1. Maak subgroepen van 4 of 5.
2. Kies een les uit.
3. Lees de les door.
4. Bespreek met elkaar welk onderdeel of welke onderdelen van de les je wilt presenteren/doen.
5. Kijk of je deze onderdelen wilt aanpassen aan de doelgroep waar je nu mee te maken hebt. Ga daarbij goed na wat de doelstelling van de les is. Die blijft ongewijzigd.
6. Kijk of je materiaal nodig hebt.
7. Spreek af wie welk onderdeel presenteert.

Ga de groepen langs en verricht hand- en spandiensten.

Lespresentaties

Laat iedere groep de voorbereide les presenteren.

Sluit iedere presentatie af met een applaus.

Nabespreking

Bespreek na met een binnen- en buitenkring. De binnenkring is het voorbereidingsgroepje. De vraag is: ging de les zoals jullie het voorbereid hebben? Ging het zoals jullie wilden? Eerst aan degene stellen die de les zelf gaf. Daarna aan de anderen van het voorbereidingsgroepje.

Daarna aan de klas vragen: hoe voelde het om zo'n les te krijgen? Hoe kwam de les over?

Binnenkomer

De plaatjes van de dieren hangen rondom in de ruimte.

Stap 1: Dier pakken wat het dichtst in de buurt komt.

Stap 2: Door de ruimte lopen en in tweetallen uitwisselen: "Welk dier denk je dat de ander heeft gepakt….en waarom?" - Hierdoor feedback op je eigen gedrag. Dit een aantal keren herhalen.

Afspraken blok 1

Hier wordt vaak het lijstje uitgedeeld en even langsgelopen, zonder discussie/bespreking in 4-tallen.

Suggestie: Haal er 1 afspraak uit en bespreek in 2-tallen of 4-tallen hoe je deze afspraak vorm geeft.

Later eventueel nog even plenair knelpunten bespreken.

Suggesties voor een positieve klas

Dit onderdeel krijgt in de bijeenkomst vaak niet zo veel aandacht. Suggestie :

Even stiltemoment: "Denk even terug aan je eigen schooltijd/ je ervaringen op andere of vorige scholen/ of aan je huidige groep of aan thuis……. Wat werkt goed om de sfeer positief te beïnvloeden?"

Vervolgens rondje maken en ideeën op flap inventariseren.

Conflictstijlen

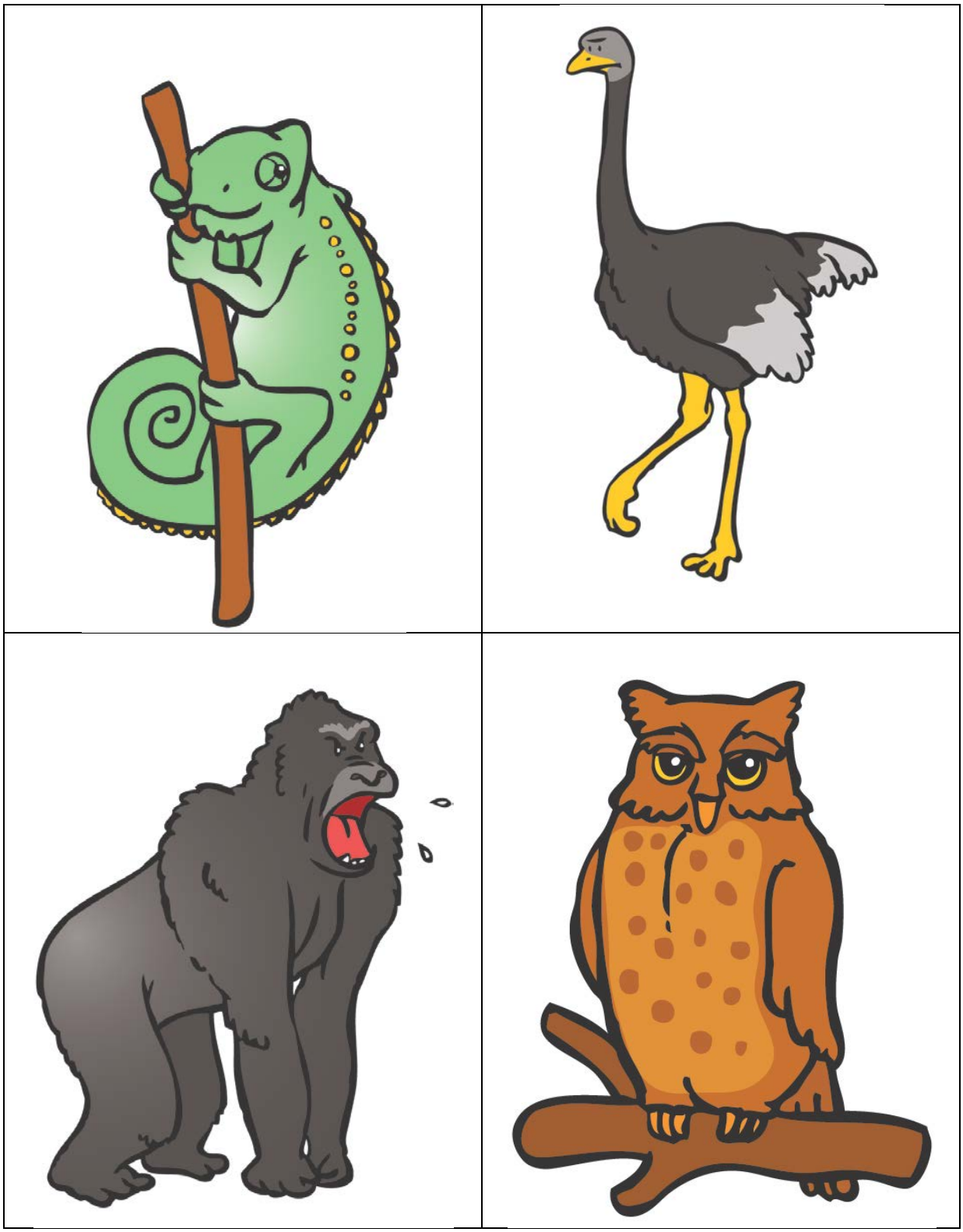
Bij bespreken van theoretische achtergrond kan uit het algemene gedeelte van de map het verhaal rond de ijsberg er goed bij gepakt worden.

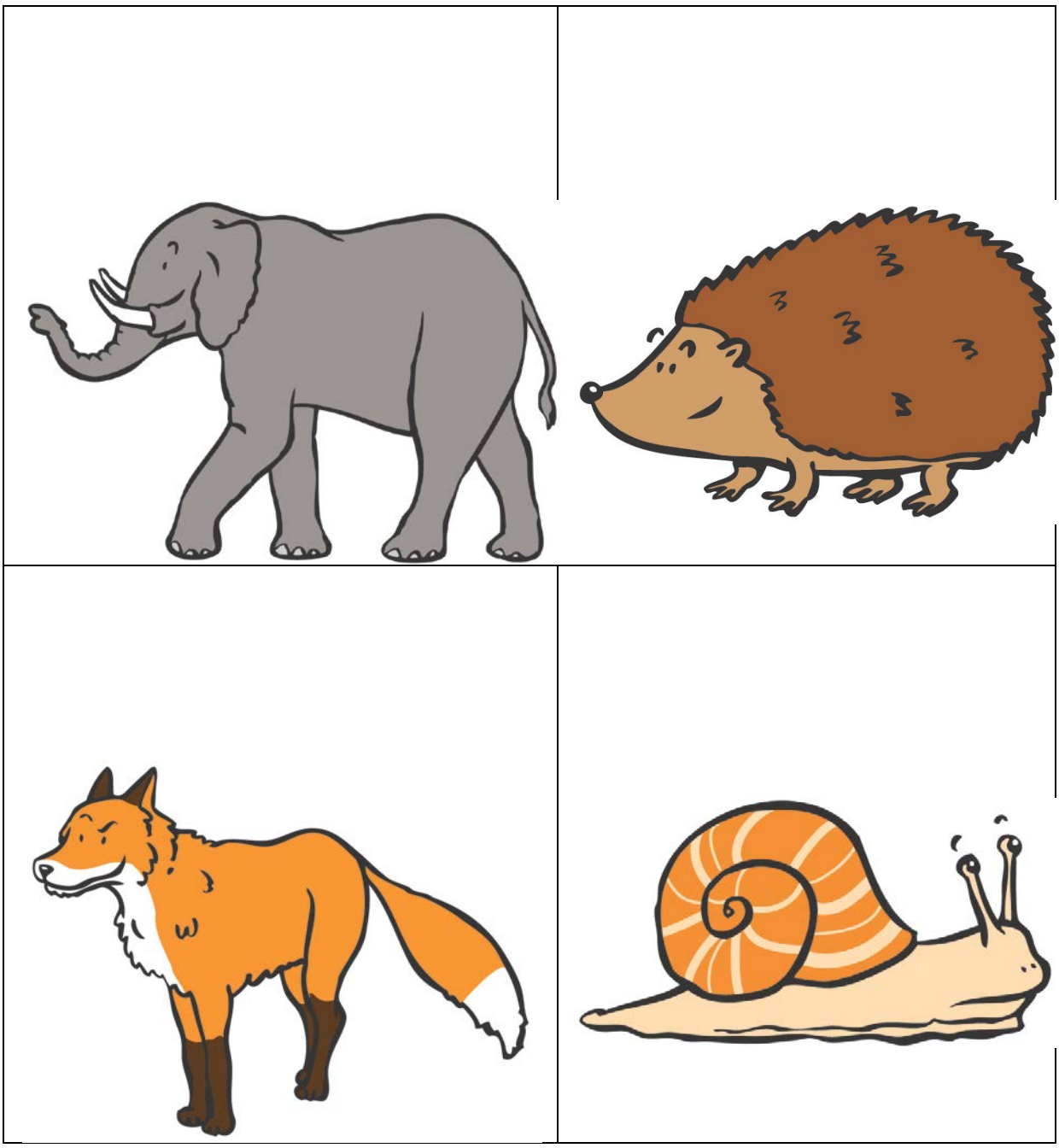
Hiermee kan je goed helder maken dat er veel onder het oppervlak zich afspeelt.

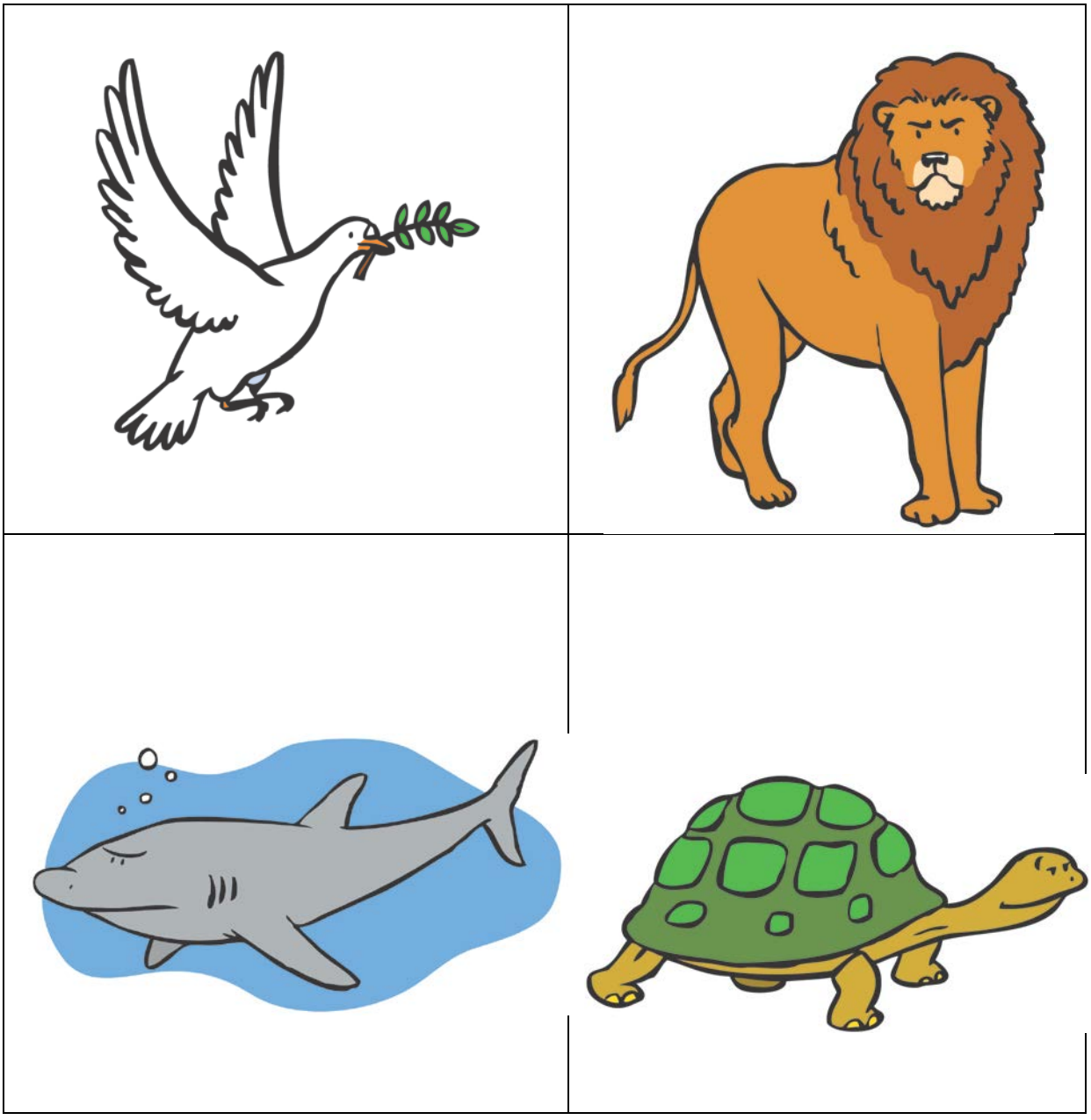
Hoe dieper een conflict; hoe moeilijk het wordt om het op te lossen., maar dat het vooral dan zo belangrijk is om door te blijven vragen om door te dringen tot die diepere lagen. En blijven zoeken naar gemeenschappelijke belangen/waarden e.d.
De spreekwoordenlijst is voor allochtone leerkrachten niet altijd makkelijk in te vullen.
Aanvulling: Bij de invulopdracht aangeven dat ze de lijst invullen als **teamlid**.
Suggesties: Wanneer de scores helder zijn is het leuk om de teamleden de verschillende posities in de ruimte te laten in nemen. Dus niet op flap inventariseren, maar in de ruimte.
Wat zie je ? Wat betekent dat voor ons als team ?

Materiaal bijeenkomst 2

Dierenafbeeldingen

Vragen ervaringen uitwisselen blok 1

Neem even denktijd.
Beschrijf je ervaringen in steekwoorden.

Hoe zijn de reacties van de leerlingen op de lessen?	**Hoe vind je het zelf om de lessen Vreedzame School te geven?**
Wat was een succeservaring?	**Heb je een vraag aan je collega's?**

Afspraken leerkrachtgedrag na Blok 1

Bouw: ……

Leerkracht:	Ja	Opmerkingen/aanvullingen
Persoonlijk • verwelkomt de leerlingen elke dag persoonlijk aan de deur, en neemt ook persoonlijk afscheid • toont waardering als een leerling inbreng heeft gehad (bijvoorbeeld: dank je wel)		
Regels • herhaalt de regels zo nodig, bijvoorbeeld door één regel centraal te stellen gedurende een week • geeft opstekers aan leerlingen die zich aan de regels houden		
Afspraken • hangt de poster ZO DOEN WIJ HET IN ONZE GROEP op in de klas • refereert aan de poster, niet alleen als het niet goed gaat, maar vooral als het wel goed gaat • presenteert de poster aan de ouders of laat de leerlingen dat doen		
Opstekers, tips en afbrekers • geeft opstekers waar dat kan • signaleert opstekers en tips en complimenteert de gever • benoemt een afbreker wanneer u die signaleert , maar maakt er geen toestand van		
Taken • besteedt regelmatig aandacht aan het uitvoeren van taken • laat taken rouleren		
Plagen en pesten • stimuleert dat leerlingen plagen zelf oplossen door STOP! HOU OP! te zeggen • grijpt direct in bij pesten; gebruikt een oplossingsgerichte aanpak		
Samenwerken • zorgt ervoor dat leerlingen regelmatig samenwerken • bespreekt na het samenwerken niet alleen het product, maar ook het proces van samenwerken		
Oor voor elkaar • geeft opstekers aan leerlingen die goed luisteren naar elkaar • stimuleert dat leerlingen in een groeps- of leergesprek vragen stellen aan elkaar • laat, waar dat past, verschillende meningen aan bod komen en benadrukt het positieve daarvan		

Afspraken leerkrachtgedrag na Blok 2

Bouw: ……

Leerkracht:	Ja	Opmerkingen/aanvullingen
Conflict en ruzie • maakt in het dagelijks taalgebruik onderscheid tussen een conflict en ruzie • gebruikt deze termen ook bij het bespreken van conflicten		
Petjes • gebruikt de metafoor van de drie petjes om de drie manieren van reageren op een conflict mee aan te duiden • vraagt bij een conflict aan leerlingen of ze de gele pet willen opzetten		
Win-win, win-verlies • gebruikt in het dagelijks spraakgebruik de termen win-win en win-verlies om verschillende soorten oplossingen voor conflicten mee te karakteriseren		
Stappenplan • creëert een hoek in de klas waar kinderen hun conflicten kunnen oplossen • hangt het Stappenplan PRAAT HET UIT op in de 'oploshoek' • stimuleert de leerlingen hun conflicten zelf op te lossen met behulp van het Stappenplan, en ondersteunt waar nodig • geeft een opsteker als een conflict opgelost is		

Overzicht blok 2 – We lossen conflicten zelf op *Leerlingen leren hoe ze zelf (zonder hulp van de leerkracht) conflicten constructief kunnen oplossen.*

les	Peuters	Kleuters	groep 3	groep 4
11	Thema 1 Ik mag eerst! De kinderen oefenen de strategie 'Om de beurt'.	Samen kunnen we alles Leerlingen ervaren dat samenwerken een positief effect kan hebben	Ruzie en conflict Leerlingen leren het onderscheid tussen conflict en ruzie.	Ruzie en conflict Leerlingen leren het onderscheid tussen conflict en ruzie.
12		Ruzie De leerlingen leren waaraan ze een ruzie kunnen herkennen en dat ze na een ruzie weer rustig kunnen worden.	De drie petjes Met behulp van Aap en Tijger maken de leerlingen kennis met drie mannieren van reageren op een conflict, die gesymboliseerd worden door drie kleuren petjes.	De drie petjes De leerlingen onderscheiden drie manieren van reageren bij een conflict met behulp van een rollenspel.
13	Thema 2 Samen delen De kinderen leren hoe ze met behulp van de strategie 'Samen delen', een conflict kunnen voorkomen of oplossen.	We maken het weer goed! De leerlingen leren hoe ze het na een ruzie weer goed kunnen maken.	Oefenen Leerlingen oefenen de drie manieren van reageren op een conflict.	De gele pet De leerlingen ervaren nogmaals dat met de rode pet een conflict tot ruzie leidt. Ze leren dat met de gele pet gepraat wordt in plaats van ruzie gemaakt.
14		Om de beurt Leerlingen leren de strategie 'om de beurt'.	Win-win-oplossingen Leerlingen leren hoe je een conflict zo kunt oplossen dat beide partijen tevreden zijn.	Win-win-oplossingen De leerlingen hebben in groep 3 geleerd wat een win-win-oplossing en een win-verlies-oplossing is, en in deze les leren ze wat een verlies-verlies-oplossing is.
15	Thema 3 We maken het weer goed De kinderen leren hoe ze een ruzie weer goed kunnen maken.	Ik mag eerst Leerlingen leren een aanvullende strategie waarin het lot beslist, om 'om de beurt' zonder ruzies te laten verlopen.	Oorzaken van conflicten De leerlingen bedenken wat oorzaken van conflicten zijn aan de hand van verhaaltjes en hun eigen ervaringen en bespreken wat ze daar aan zouden kunnen doen.	Oorzaken van conflicten De leerlingen bedenken wat oorzaken van conflicten zijn aan de hand van verhaaltjes en hun eigen ervaringen en bespreken wat ze daar aan zouden kunnen doen.
16		Los het op-kaart De leerlingen leren hoe ze een ruzie op kunnen lossen met een stappenplan.	Stappenplan PRAAT HET UIT Een stappenplan wordt stap voor stap aangeboden en geoefend.	Stappenplan PRAAT HET UIT De leerlingen bespreken het stappenplan voor conflictoplossing in aanwezigheid van ouders. Ze spelen de stappen voor.

Overzicht blok 2 – We lossen conflicten zelf op *Leerlingen leren hoe ze zelf (zonder hulp van de leerkracht) conflicten constructief kunnen oplossen.*

les	groep 5	groep 6	groep 7	groep 8
11	Conflicten De leerlingen inventariseren wat voor conflicten er in onze groep voorkomen. Ze wegen de ernst van die conflicten, en denken na over het oplossen van erge conflicten.	Conflict en geweld De leerlingen inventariseren in tweetallen drie soorten geweld. Ze formuleren een mening en discussiëren met elkaar over de relatie geweld en pijn.	Wereldconflicten De leerlingen oefenen onderscheiden van belangen van beide partijen in een conflict. Ze passen de metafoor van de petten toe op krantenberichten over conflicten tussen staten.	Groepsdruk Leerlingen leren dat het belangrijk is om nee te kunnen zeggen (in situaties dat ze onder druk worden gezet), en hoe ze dat moeten doen.
12	Hoe reageer ik op een conflict? De leerlingen inventariseren eigen reacties bij een conflict. Ze herhalen wat de gevolgen zijn van verschillende reacties, en dat conflicten het best met de gele pet opgelost kunnen worden.	Ruzie of niet? De leerlingen schrijven conflicten op waarbij ze op verschillende manieren hebben gereageerd. Ze brainstormen over wat het moeilijk maakt om met de gele pet te reageren.	Geweld en onderhandelen De leerlingen passen hun kennis over conflicten toe op de analyse van conflicten die in de wereld spelen.	Een eigen mening Leerlingen aan het denken zetten over de kracht van de groepscode en het hebben van een eigen mening.
13	Een voornemen De leerlingen formuleren hun eigen mening over de drie oplossingsmetho-den.Ze maken individuele voornemens ten aanzien van hun wijze van reageren op een conflict.	Voordelen, nadelen De leerlingen onderzoeken wat de voor- en nadelen van de verschillende manieren van conflictoplossing zijn. Ze nuanceren de regel dat je altijd de gele pet moet opzetten.	Conflicten vreedzaam oplossen De leerlingen lezen de teksten over de Verenigde Naties en de rechtbank en beantwoorden de vragen erover.	Wat mag echt niet? Leerlingen worden zich bewust van regels waar iedereen zich aan zou moeten houden, en die boven alle andere regels staan.
14	Win-win-oplossingen Leerlingen leren wat een compromis is, en oefenen met het vinden van oplossingen.	Win-win-oplossingen Leerlingen verdiepen de begrippen win-win-oplossing, win-verlies-oplossing, verlies-verlies-oplossing, en compromis.	Win-win-oplossingen De leerlingen leren verdiepen hun begrip van win-win-oplossingen en ze kennen het begrip ‘herstel’.	Hoe geef ik kritiek? De leerlingen vergroten hun vaardigheid in het geven van kritiek.
15	Het loopt uit de hand! De leerlingen leren hoe een conflict kan escaleren, en hoe je dat kunt voorkomen. Ze denken na over veel voorkomende irritaties in de groep, en maken daar afspraken over.	Oorzaken van conflicten De leerlingen onderzoeken de oorzaken van veel voorkomende conflicten in hun groep en brainstormen over het voorkomen ervan.	Oorzaken van conflicten De leerlingen analyseren de oorzaken van conflicten in de wereld buiten school aan de hand van krantenberichten.	Hoe ontvang ik kritiek? De leerlingen reflecteren op hun eigen gedrag t.a.v. het ontvangen van kritiek. Zij vergroten hun competentie door te leren hoe je rustig kunt blijven en een discussie aan kunt gaan.
16	Stappenplan PRAAT HET UIT De leerlingen bespreken het stappenplan voor conflictoplossing in aanwezigheid van ouders. Ze spelen de stappen voor.	Stappenplan PRAAT HET UIT De leerlingen oefenen nogmaals met het stappenplan PRAAT HET UIT, en denken na over toepassing en gebruik ervan.	Stappenplan PRAAT HET UIT De leerlingen ontwerpen een stappen-plan voor het oplossen van conflicten en bedenken hoe ze de kleintjes op school kunnen helpen daarmee.	Herstel De leerlingen worden zich bewust van de kracht van het herstellen van de schade na een conflict, en oefenen in het bedenken van vormen van herstel.

Vragenlijst van Nelissen

Instructie Thomas Kilmann-test 'Omgaan met conflicten'

Sta even stil bij conflictsituaties die u zelf hebt meegemaakt, waarin u zelf 'partij' was. Situaties dus waarin uw wensen verschilden van die van iemand anders. Situaties waarin sprake was van tegengestelde belangen.

Hoe reageert u meestal in zulke situaties? Natuurlijk verschilt uw wijze van reageren sterk afhankelijk van de context (is het een conflict met een familielid, of met uw baas, of met een volkomen onbekende?). Maar meestal is er toch wel een eerste neiging, die het meest bij uw persoonlijkheid past.

Op de volgende bladzijden staan steeds paren beweringen. De vraag aan u is of u van ieder paar antwoord A of antwoord B wilt omcirkelen: welke bewering is het meest typerend voor uw eigen gedrag? Kies hierbij steeds het antwoord dat het meest uw eigen voorkeur heeft ofwel het beste bij uw normale manier van handelen past in de conflictsituaties die u tegenkomt.

In veel gevallen zullen noch de A-beweringen noch de B-beweringen heel kenmerkend zijn voor uw gedrag. Kies dan de bewering die het meest in de buurt komt van uw eigen gedrag.
Elke vraag **moet** beantwoord worden!

Vul eerst uw naam hieronder in:

Naam: .....

Vragenlijst Thomas Killman	
Vraag 1	
A	Soms laat ik anderen de verantwoordelijkheid nemen om het probleem op te lossen.
B	Liever dan te onderhandelen over de dingen waarover we het niet eens zijn, probeer ik de nadruk te leggen op de dingen waarover we het wel eens zijn.
Vraag 2	
A	Ik probeer een compromis-oplossing te vinden.
B	Ik probeer alle belangen van de ander en al mijn belangen te behartigen.
Vraag 3	
A	Ik ben doorgaans vastberaden in het nastreven van mijn doeleinden.
B	Soms probeer ik de gevoelens van de ander te sussen en onze relatie in stand te houden.
Vraag 4	
A	Ik probeer een compromis-oplossing te vinden.
B	Soms geef ik mijn wensen op ten behoeve van de ander.
Vraag 5	
A	Ik vraag consequent de hulp van een ander bij het uitdenken van een oplossing.
B	Ik probeer te doen wat noodzakelijk is om overbodige spanningen te vermijden.
Vraag 6	
A	Ik probeer die situaties te vermijden waarin ik het voor mijzelf onprettig maak.
B	Ik probeer mijn standpunt af te dwingen.
Vraag 7	
A	Ik probeer het punt uit te stellen tot ik enige tijd gehad heb om er over na te denken.
B	Ik geef sommige punten op in ruil voor andere.
Vraag 8	
A	Ik ben doorgaans vastberaden in het nastreven van mijn doeleinden.
B	Ik probeer alle belangen en geschilpunten onmiddellijk boven tafel te krijgen.
Vraag 9	
A	Ik vind verschillen niet altijd de moeite waard om je druk over te maken.
B	Ik span mij wel een beetje in om mijn zin te krijgen.
Vraag 10	
A	Ik ben vastberaden in het nastreven van mijn doeleinden.
B	Ik probeer een compromis-oplossing te vinden.
Vraag 11	
A	Ik probeer alle belangen en geschilpunten onmiddellijk boven tafel te krijgen.
B	Soms probeer ik gevoelens van anderen te sussen en onze relatie in stand te houden.

Vraag 12	
A	Soms vermijd ik het innemen van standpunten die tot controverses zouden leiden.
B	Ik accepteer van een ander sommige van zijn standpunten als deze sommige van mij accepteert.
Vraag 13	
A	Ik stel voor elkaar halverwege tegemoet te komen.
B	Ik leg hem/haar het vuur na aan de schenen om mijn punten te scoren.
Vraag 14	
A	Ik vertel een ander mijn gedachten en vraag de ander het zijne.
B	Ik probeer een ander de logica en voordelen van mijn standpunt te tonen.
Vraag 15	
A	Soms probeer ik de gevoelens van de ander te sussen en onze relatie in stand te houden.
B	Ik probeer datgene te doen wat noodzakelijk is om spanningen te vermijden.
Vraag 16	
A	Ik probeer de gevoelens van de ander niet te kwetsen.
B	Ik probeer de ander te overtuigen van de verdiensten van mijn standpunt.
Vraag 17	
A	Ik ben doorgaans vastberaden in het nastreven van mijn doeleinden.
B	Ik probeer datgene te doen wat noodzakelijk is om overbodige spanningen te vermijden.
Vraag 18	
A	Als het de ander gelukkig maakt, laat ik hem zijn gezichtspunten.
B	Ik accepteer van een ander sommige van zijn of haar standpunten als hij of zij sommige van mij accepteert.
Vraag 19	
A	Ik probeer alle belangen en geschilpunten onmiddellijk boven tafel te krijgen.
B	Ik probeer het punt uit te stellen tot ik enige tijd gehad heb om erover na te denken.
Vraag 20	
A	Ik probeer onze verschillen onmiddellijk grondig door te nemen.
B	Ik probeer een billijke combinatie van winst en verlies voor ons beiden te vinden.
Vraag 21	
A	In mijn aanpak van onderhandelingen probeer ik rekening te houden met de wensen van de ander.
B	Ik neig er altijd toe het probleem direct te bespreken.
Vraag 22	
A	Ik probeer een standpunt te vinden dat het midden houdt tussen het zijne/hare en het mijne.
B	Ik kom op voor mijn wensen.
Vraag 23	
A	Ik stel mij erg vaak ten doel al onze beider wensen te bevredigen.
B	Soms laat ik anderen verantwoordelijkheid nemen om het probleem op te lossen.

Vraag 24	
A	Als het standpunt van de ander erg belangrijk voor hem lijkt, zou ik proberen aan zijn of haar wensen tegemoet te komen.
B	Ik probeer de ander er toe te krijgen genoegen te nemen met een compromis.
Vraag 25	
A	Ik probeer de ander de logica en voordelen van mijn standpunt te tonen.
B	In mijn aanpak van onderhandelingen probeer ik rekening te houden met de wensen van de ander.
Vraag 26	
A	Ik stel voor elkaar halverwege tegemoet te komen.
B	Ik stel mij bijna altijd ten doel al onze (beider) wensen te bevredigen.
Vraag 27	
A	Soms vermijd ik het innemen van standpunten die tot controversen zouden leiden.
B	Als het de ander gelukkig maakt, laat ik de ander zijn gezichtspunten misschien.
Vraag 28	
A	Ik ben gewoonlijk vastberaden in het nastreven van mijn doeleinden.
B	Gewoonlijk vraag ik de hulp van de ander bij het uitdenken van een oplossing.
Vraag 29	
A	Ik stel voor elkaar halverwege te ontmoeten.
B	Ik vind verschillen niet altijd de moeite waard om je druk over te maken.
Vraag 30	
A	Ik probeer de gevoelens van de ander niet te kwetsen.
B	Ik maak de ander altijd deelgenoot van het probleem zodat we het uit kunnen werken.

Scoringsformulier Thomas Kilmann-vragenlijst

Neem de omcirkelde antwoorden van de vragenlijst over in onderstaande tabel, en tel per kolom het aantal omcirkelde letters op.

vraag	**Wedijveren**	**Samenwerken**	**Compromis**	**Vermijden**	**Aanpassen**
1				**A**	**B**
2		**B**	**A**		
3	**A**				**B**
4			**A**		**B**
5		**A**		**B**	
6	**B**			**A**	
7			**B**	**A**	
8	**A**	**B**			
9	**B**			**A**	
10	**A**		**B**		
11		**A**			**B**
12			**B**	**A**	
13	**B**		**A**		
14	**B**	**A**			
15				**B**	**A**
16	**B**				**A**
17	**A**			**B**	
18			**B**		**A**
19		**A**		**B**	
20		**A**	**B**		
21		**B**			**A**
22	**B**		**A**		
23		**A**		**B**	
24			**B**		**A**
25	**A**				**B**
26		**B**	**A**		
27				**A**	**B**
28	**A**	**B**			
29			**A**	**B**	
30		**B**			**A**
totaal aantal omcirkelde letters					

Omcirkel in de kolommen hieronder het getal dat onderaan op de vorige bladzijde in de betreffende kolom staat:

%	Wedijveren	Samenwerken	Compromis	Vermijden	Aanpassen
100%	12		12	12	12
				11	11
	11	12	11	10	10
	10	11	10	9	9
hoog					8
	9	10			7
	8		9	8	
		9			6
			8		
	7				
				7	
	6				5
		8		6	
			7		
midden		7			
	5				
					4
			6		
	4			5	
			5		
		6			
	3			4	3
		5			
laag			4		
	2			3	
		4			
0%		3	3		
		2	2	2	2
	1	1	1	1	1
	0	0	0	0	0

OF Spreekwoordenlijst

Geef voor ieder van de spreekwoorden of uitdrukkingen aan hoe nauwkeurig het je *eigen gedrag* beschrijft in een conflictsituatie. Je kunt daartoe bij ieder gezegde een cirkeltje zetten om het cijfer van de antwoordmogelijkheid die je het meest van toepassing acht op je gedrag

1= past totaal niet bij mij;
2= is niet erg kenmerkend voor mij;
3= soms wel, soms niet;
4= past wel bij mij;
5= dit is echt karakteristiek voor mij

A	De zaak niet op de spits drijven	1	2	3	4	5
B	Wat niet weet dat niet deert	1	2	3	4	5
C	De lieve vrede handhaven	1	2	3	4	5
D	Met open vizier strijden	1	2	3	4	5
E	De gulden middenweg bewandelen	1	2	3	4	5
F	Doen alsof je neus bloedt	1	2	3	4	5
G	De eerste klap is een daalder waard	1	2	3	4	5
H	Je poot stijf houden	1	2	3	4	5
I	Er geen doekjes om winden	1	2	3	4	5
J	Water bij de wijn doen	1	2	3	4	5
K	De koe bij de horens vatten	1	2	3	4	5
L	Je buiten schot houden	1	2	3	4	5
M	Open kaart spelen	1	2	3	4	5
N	Tot hier en niet verder	1	2	3	4	5
O	Spreken is zilver, zwijgen is goud	1	2	3	4	5
P	Oog om oog, tand om tand	1	2	3	4	5

Scoren

Neem vervolgens je score op elk spreekwoord over in onderstaande tabel.

Hier zie je de zestien uitdrukkingen verdeeld over de 4 stijlen van conflicthantering. Je kunt maximaal 4 x 5 = 20 punten voor één van de vier conflictstijlen scoren. De conflictstijl waarop jij het hoogste scoort, is door jou in het recente conflict vrijwel zeker het meeste toegepast.

Conflictstijlen	***Aanduidingen spreekwoorden en scores***				
Wedijveren	G =	H =	N =	P =	Totaal: ……
Ontlopen	B =	F =	L =	O =	Totaal: ……
Aanpassen	A =	C =	E =	J =	Totaal: ……
Assertief	D =	I =	K =	M =	Totaal: ……

Schema conflictstijlen

zorg voor resultaat

eigen belang

Wedijveren
Zin doordrijven

Samen oplossen

Compromis

Ontlopen

Aanpassen
Toegeven

zorg voor de relatie
belang ander

Stappenplan Mediatie leerkracht

Introductie

- Introduceer uzelf als mediator
- Vraag de partijen of ze hulp willen bij het oplossen van het probleem
- Zoek een rustige plek om de mediatie te doen
- Vraag of ze het eens zijn met de drie regels:
  - *We proberen het probleem op te lossen*
  - *We gaan niet schelden*
  - *We laten elkaar uitpraten*

Luisteren

- Vraag om de beurt aan beiden: 'Wat is er gebeurd?'. Parafraseer.
- Vraag om de beurt aan beiden: 'Wat voelde je toen?'. Vat neutraal samen.
- Zeg tegen iedere leerling: 'Vertel eens wat je …. (de ander) hebt horen zeggen.'.
- Vat samen en herformuleer in termen van behoeften en belangen: 'Dus als ik het goed begrijp, wil …'.

Zoeken naar oplossingen

- Vraag: 'Wat kan je nu doen om het probleem op te lossen, zo dat het voor beide partijen bevredigend is?' . Parafraseer.
- Als er weinig komt, vraag dan door:
  - Vraag: 'Wat wil je eigenlijk, en waarom?'. Parafraseer.
  - Vraag: 'Wat had je anders kunnen doen?'. Parafraseer.
  - Vraag: 'Wat heb jij van … nodig om het probleem opgelost te hebben?'.
  - Vraag: 'Waarom deed de ander niet wat jij wilde?'. Parafraseer.
- Inventariseer onderliggende belangen.
- Vat de belangen samen: 'Wat jullie willen is …'.

Vinden van oplossingen

- Help beide partijen een oplossing te vinden waar ze zich goed bij voelen. Vraag bijvoorbeeld: 'Kun je oplossingen bedenken die voor beide partijen bevredigend zijn?', 'Zijn er nog meer mogelijke oplossingen?'.
- Leg indien nodig de regels voor brainstormen uit (*zeg alles wat in je opkomt; nog niet oordelen; ga voor zoveel mogelijk ideeën; bedenk ook ongebruikelijke ideeën*)
- Vraag de partijen een plan te maken: wie, wat, wanneer en hoe?
- Laat de partijen de oplossing en hun plan samenvatten (of doe het zelf), en vraag of het probleem nu is opgelost.
- Herhaal de oplossing in zijn geheel en vraag of ze het er allebei mee eens zijn.
- Feliciteer beide partijen met de succesvolle mediatie, geef ieder een hand, en vraag: 'Willen jullie elkaar ook een hand geven?'.